

PÁLMAI DÓRA – UHERKOVICH ORSOLYA

Hidak és párhuzamok a 175 éves közép-európai és magyarországi óvóképzés történetében – egy új kötetről

2013-ban *Hidak és párhuzamok* címen jelent meg az óvóképzés története előtt tisztelgő tanulmánykötet Kurucz Rózsa szerkesztésében, a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Karának kiadásában Szekszárdon, 355 oldalon. A tanulmánykötet a magyar óvóképzés 175 évesévfordulója¹ alkalmából tartott nemzetközi konferencián elhangzott előadásokat fűzi csokorba és nyújtja át a téma iránt érdeklődő olvasóknak. A kötet borítóján Bezerédj Amália² portréja és gróf Festetics Leó³ levelének másolata látható, utalva a kezdetekre és a gyökerekre. A kötet öt nagy tematikai egységre, fejezetre tagolja a 28 tanulmányt, melyek tükrözik a konferencia egyes szekcióinak sokszínűségét.

Az első részben *A közép-európai és magyarországi óvóképzés történetéből* cím alatt négy tanulmány szerepel. Az óvodáztatás és az óvóképzés társadalomtörténeti keretek közé illesztését Podráczky Judit végezte el. Bemutatja a sajátos, magyar polgárosodással összefüggő kezdeteket, és nyomon követi a törvényi szabályozás alakulását a XIX. század végéig. A második tanulmányt a kötet szerkesztője, Kurucz Rózsa jegyzi. Az óvóképzés kezdeteit mutatja be, részletesen kitérve az angliai és skóciai óvodáztatás és óvóképzés történetére, és felvillantva a német helyzetet. Amint azt a következő írás szerzője is kiemelte, Magyarországon a vizsgált korban magas színvonalú óvóképzés valósult meg. Patyi Gábor tanulmánya a Habsburg Monarchia két része, Magyarország és az Osztrák örökös tartományok óvodáztatása és óvóképzése közti hasonlóságokat és különbségeket tárja fel. Tételesen leírja a szerző, hogyan mutatható ki a „Lajtán inneni” képzés magasabb színvonalára. A cikk zárása egy költői kérdés: „Vajon sikerül-e majd a jövőben is megőrizni ezt a magasabb minőséget?” A fejezetet záró írásában Galuska László az 1948-ban indult kecskeméti óvóképzés történetét mutatja be.

A magyar kisgyermeknevelés és óvóképzés kiemelkedő személyiségei címen a kötet második részében óvodapedagógus-portrékat, és más, a kisgyermek nevelésében fontos szerepet betöltő személyek életútjának bemutatását olvashatjuk. Az első tanulmány, a *Programadó nevelők a 19. században: Peres Sándor* című írás Fáyné Dombi Alice munkája. A neveléstörténész művében vázolja a Peres Sándorra vonatkozó kutatásának kereteit, kifejti a kulturális emlékezet fogalmát. Eredményei között fontos idézetként szerepel Peres Sándor következő mondata: „Kisgyermeknek az kell, ami magyar, és ami játék.” Ez a gondolat szimbolikus, hiszen az efféle gondolkodás hazánkban döntően meghatározta a 19-20. századi kisgyermeknevelést. Tanulmányában Sztanáné Babics Edit az óvóképzés forrásairól és értékeiről ír. A játékkal, mesével történő nevelés évszázados történetét ismerjük meg az írásból, befejezőként pedig a szerző az óvodapedagógus hallgatók óvodai gyakorlatra való felkészülését írja le, kiemelten is a játékpedagógia szempontjából, saját főiskolai oktatási

gyakorlata alapján. Reho Anna a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Pedagógiai és Pszichológiai Tanszékének docens asszonya szűkebb pátriájának olyan kivételes személyiségeit ismerteti meg az óvóképzés kezdeti időszakából, mint például Hagara Viktor, György Aladár, Láng Mihály, Molnár Mária, akik mind sokat tettek a 19. század végi, 20. század eleji óvodai nevelés fejlődéséért. A kötetben ezt követően Dombi Mária Adrienn tanulmánya szerepel, melyben a szerző Gáspár János életútját mutatja be, aki házi-tanítós-kodásért fizetesképpen kapott berlini tanulmányai során ismerkedett meg Pestalozzi pedagógiájával. Kapcsolódása az óvodapedagógiával a *Csemegek* címen megjelent mesegyűteménye 3-7 éves gyermekek számára. Műve három, folyamatosan bővített kiadást élt meg, a meséket, verseket, népköltészeti alkotásokat korosztályok szerint rendszerezve tárta olvasói elé. A szerző szerint „Csemegeivel” Gáspár János megalapozta a magyar népköltészetből táplálkozó klasszikus magyar gyermekirodalmat. Golyán Szilvia az intézményváltás, az óvodából az iskolába való átmenet aspektusából tekinti végig a magyar óvodai alakulását a kezdetektől 1960-ig, kiemelve a kezdeti irányt, amikor az óvodapedagógia módszertana még kidolgozatlan volt, és iskolaszerűen foglalkoztak a kisdedekkel.

Ezt követően Tancz Tünde Benedek Elekről szóló írása szerepel a kötetben. A jeles személyiség népnevelői és pedagógiai tevékenysége erősen hatott minden korban Magyarországon pedagógus-társadalmára és gyerekeire. A gyűjtött meséket Benedek Elek átírta sajátos nyelvezetére, és minden mesében fontos volt az erkölcsösség és a gyermeknek megfelelő tanulság. Munkái a magyar irodalmi- és köznyelv fejlődésére is nagy hatással voltak, beépültek a magyar szóbeliségbe. Pedagógiai állásfoglalására a magyar hagyományok mellett a századvég reformpedagógiái is hatással voltak, történeteiből a demokratikus nevelői attitűd olvasható ki. A kötetben ezt követően Burchard-Bélaváry Erzsébet életútját mutatja be Szeri Istvánné. A századelő neves pedagógiai gondolkodója a tanítóképző elvégzése után Hollandiában Montessori rendszerű óvodákban és iskolákban való munkához szerzett pedagógiai képesítést. Tevékenysége maradandó eredménye, hogy Montessori pedagógiájából a szabadpolcos rendszert, a gyermekekhez méretezett bútorokat és a napos feladatokat átültette a magyar óvodapedagógiai gyakorlatba.

A kötet harmadik fő egységében olyan tanulmányokat olvashatunk, melyek közép-pontjában a gyermek személye és fejlődése áll. Pais Ella Regina *A generációs ciklusok jellemzői „A” és „@” között* című tanulmányában részletes jellemzést kapunk az ezredfordulós korszak egyes generációiról, kiemelten az 1982 és 1995 között (Y) és az 1996 és 2010 között (Z) született korcsoportokról, akik napjaink társadalmának 32 év alatti nemzedékét jelentik, vagyis azokat, akik legnagyobb számban vesznek részt oktatási rendszerünkben. A szerző rámutat arra, hogy ezek a generációk az eddigiektől eltérő teljesítménymotivációval rendelkeznek, mindez pedig maga után vonja az oktatási módszerek szükségzerű átalakulását. A generációk dimenziójáról az életkorok szerinti tagolásra váltva, Varga László *Az első évek örökké tartanak* című tanulmányában a kisgyermekkor szakasz fontosságáról, annak a további életre történő hatásáról olvashatunk. Érdekesen szövi össze a szerző a történelemben a nevelés egyes korszakainak meghatározó tanulmányfelfogását – legvégül kiemelve a konstruktivista tanulás-tanítás paradigmát –, a kisgyermek szükségleteinek bemutatását, a kisgyermekkor meghatározó legújabb agykutatási eredményeket, valamint a boldog kisgyermek „összetevőit”, mely szálak összeérve rámutatnak arra a kiemelendő gondolatra, hogy a professzionális kisgyermeknevelést nemzetgazdasági kérdésnek kell tekintenünk. Mint Varga László tanulmányából is kiderül: a boldog kisgyermekkor egyik alkotórésze a kortársakkal és/vagy a szülőkkel megvalósított közös tevékenység, a játék, Bús Imre *A gyermek nevelése a családban játékkal* című munkájából megtudhatja az olvasó, milyen játékok fontosak kisgyermekkorban, milyen a legjobb játszópárter, hogyan tudja a szülő segíteni gyermeke fejlődését különböző játékokkal, és hogy milyen „játékszabályok” szerint viselkedjen gyermekével egy szülő játék közben. A szabályok világának behatároló

rendszere és a játék szigorúan fejlesztő funkciója mellett kiemeli a szerző, hogy a közös játék élményt biztosít az egész család számára. Klein Ágnes *Két nyelv szimultán elsajátítása gyermekkorban* című tanulmányában részletes teoretikus keretbe ágyazva egy esettanulmányt tár az olvasó elé. A bemutatott eset, a leírásban kirajzolódó tapasztalatok, eredmények mind alátámasztják a két nyelv egyidejű elsajátítása során fellépő, és a nyelvek közötti kölcsönhatásokról szóló elméleti háttért, hangsúlyozva, hogy a szimultán kétnyelvűség az egy nyelv elsajátításához hasonlóan komplex folyamatban történik meg kisgyermekkorban. Varga Emőke munkájában a hallott szó és a látott kép együttes befogadását vizsgálta olyan gyerekeknél, akik még nem tudnak olvasni. Kutatásából kiderül, hogy a feldolgozás során a gyermek a számára nem érthető részeket a saját mindennapi életéből vett példákkal próbálja pótolni, ehhez sokszor segítségül hívva felnőtt segítségét is.

A szülő – gyermek kapcsolat egyik zavarával, a szülői túlvédéssel foglalkozik tanulmányában Csomortáni D. Zoltán, aki azt vizsgálja, milyen hatással van a túlzott szülői gondoskodás az óvodáskorú és idősebb gyermekek esetében. A szerző által bemutatott összetett és többszintű vizsgálatból képet kapunk arról, mi az anya és az apa szerepe a túlvédő kapcsolatban, miért az óvodás korban figyelhető meg leginkább a túlgondoskodás, hogyan alakul ez a kapcsolat a későbbi években és milyen zavarok alakulhatnak ki a szülő túlzó gondoskodása esetén. Meskó Norbert és Láng András *A szocializáció hatása a konfliktuskezelésre – Egy evolúciós modell tesztelése* című tanulmányukban saját kutatásuk eredményeibe engednek betekintést. Vizsgálatukban arra a kérdésre keresték a választ, hogyan függ össze, mennyire befolyásolja egy személy konfliktuskezelési stratégiáját a neme, a kialakult nemi szerep és a szülői bánásmód. A szerzőpáros nem csak vizsgálatuk eredményeit mutatja be, hanem láttatva szakmai hitelességüket, vizsgálatuk korlátait is az olvasó elé tárja, melyek feloldása további kutatásokban valósítható meg. Balode Neli angol nyelvű tanulmányában az óvodapedagógusok 'kiegésítését' és annak az 5-7 éves gyerekek szociális kompetenciájára gyakorolt hatását vizsgálta. A kutatás fő eredményei között a szerző kiemeli, hogy azok a gyerekek, akiket a kiegészítő előrehaladott szakaszában tartó pedagógus tanít, nehezebben mérik fel önmaguk és társaik érzelmeit. A kötet következő tanulmányában továbbra is a gyermek áll a középpontban, azonban Endrődy-Nagy Orsolya egy fordulattal a leendő óvodapedagógusok értékrendje és gyermekképe alapján jeleníti meg az olvasó előtt a gyermeket. A sok összetevős, kidolgozott és jól átgondolt, több évre tervezett kutatás első eredményeiből megtudhatjuk, milyen paraméterekkel rendelkezik egy átlagos óvodapedagógus-hallgató, mit gondol választott hivatásának értékrendjéről, valamint képet kapunk arról is, milyen metaforikus formában jelennek meg előttük leendő óvodásaik.

A kötet negyedik fejezetében a korábban már bemutatott Z-generáció tanítása, jelen esetben az óvodapedagógus-képzés során megjelent szakmai, módszertani újítások és nemzeti hagyományaink továbbörökítésének szintéziséről olvashatunk. Nagy Janka Teodóra *Hajszálgyökerek: a népraiz, a néphagyományba nevelés szükségessége/lehetősége az óvodapedagógus-képzésben* című tanulmányának középpontjában egy, a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Karán megvalósuló, újvonalú, interaktív, élménydús kurzus áll, mely során nem csak a tanterem ajtajának kitárása, hanem az egyetem falainak megszűnése is megtörtént, fokozva ezzel is a hallgatókat ért impulzusok számát, hatását. A résztvevők beszámói mind azt tükrözik, hogy a Múlt- és hagyományismeret kurzus ilyen keretek közé helyezése sok ötletet, tapasztalatot és segítséget adott a leendő óvodapedagógusoknak, melyet a későbbiekben hasznosítani tudnak, megvalósítva ezzel egy gyakorlati kurzus egyik lényeges célját. Egy több mint 100 éves hagyomány, a Madarak és Fák Napjának a Nyugat-Magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar által alapított tradicionális formáját mutatja be Hartl Éva tanulmányában, melynek immár 5 éve lehetnek résztvevői a másodéves éves óvodapedagógus hallgatók. Az ismertetett terepgyakorlat hagyományokhoz kötődve faültetéssel kezdődik, majd egy 9 állomásból álló túrával folytatódik, mely során a

hallgatók megismerkednek a Soproni-hegység, a Soproni Tájvédelmi Körzet nevezetes pontjaival, emlékhelyeivel, az erdészek segítségével pedig mélyebb bepillantást nyernek környezetük élővilágába. A napot, amely során nem csak elméleti tudás, hanem gyakorlati tapasztalat is elsajátítható, rövid, akár óvodásokkal is megvalósítható műsorokkal zárják a hallgatók.

A következőkben egy inkább elméleti, kevésbé gyakorlati tanulmányt olvashatunk Bús Imre, Klein Ágnes és Tancz Tünde együttműködésének köszönhetően. A szerzők művében a gyermekkultúra fogalma, annak összetevőinek bemutatása szerepel egyrészt, majd egy rövid, ám átfogó nemzetközi kitekintés után a Gyermekkultúra Kutatócsoport és a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar közös munkájával megvalósítandó kurzus alapelveit ismerheti meg az olvasó. A kurzus hiánypótló óra lesz az óvodapedagógus-képzés moduljai között, melynek segítségével még felkészültebb szakemberek kerülnek ki az egyetemről. Egy korábbi tanulmányban már találkozhattunk a két nyelv szimultán elsajátítási folyamatával, Bencéné Fekete Andrea pedig arra mutat rá írásában, milyen képzési háttérrel kell rendelkeznie egy idegen nyelv elsajátítására nevelő pedagógusnak, miért fontos az óvodapedagógusok magas szintű nyelvi és módszertani képzése. Mindezek mellett a tanulmány egyik legizgalmasabb részét jelenti a Pumukli óvoda bemutatása, mely tükrözi a Kaposvári Egyetem óvodapedagógus-képzésének sokrétűségét, az abban dolgozók kreativitását, módszertani felkészültségét és innovatív törekvéseit is. Kanizsai Mária rövid, ám annál tartalmasabb írásában a bajai Eötvös József Főiskola folyamatosan korszerűsödő óvodapedagógus-képzését mutatja be. A felsőoktatási intézményben folyó tananyagfejlesztés keretein belül módszertani újítási (*Reading and Writing for Critical Thinking RWCT*⁴ – kritikai és reflektív tanulás fejlesztése, projekt módszer, gondolatérkép) és kipróbálási lehetőséget is kiépítettek. A biztos alapokat nyújtó elméleti képzés mellett a hallgatók alkotóképességének fejlesztésére is nagy hangsúlyt fektetnek. Így valósulhatnak meg például a meseíró és felolvasó órák, melyekből olyan kincs született, mint a 'Kisóvónénik kis meséi' című saját készítésű mesekönyv. A folyamatos megújulás pedig elérte célját, az óvodapedagógus-képzés az intézmény egyik legnépszerűbb szakjává vált. A képzés egy következő speciális területét tárja az olvasó elé Simon István Ágoston *Szükség van-e óvodai gyógytestnevelésre? Bízunk-e az óvodapedagógus-képzésünkben?* című tanulmányában. A cím megkérdőjelező stílusának köszönhetően rögtön egy eldöntendő kérdésre adható feleletek juthatnak eszünkbe, a válasz azonban ennél komolyabb átgondolást igényel. Ezt a sok összetevős választ bontja ki írásában a szerző, rávilágítva arra a tényre, hogy az óvodai gyógytestnevelés a gyógytestnevelés egy olyan speciális változata, melyhez nem szükséges óvodapedagógus végzettséggel sokszor nem rendelkező, külsős szakembereket felfogadnia az intézményeknek, hiszen pedagógusaik is rendelkeznek, vagy a továbbképzéseknek köszönhetően rendelkezhetnek a szükséges szakmai ismeretekkel.

A „digitális bennszülöttek” megjelenése a köz- és felsőoktatási rendszerünkben komoly változtatásokat követelt meg – az oktatási módszerek terén kiemelten is – az intézményektől és a pedagógusoktól egyaránt, ezek a változások pedig az óvodapedagógus-képzést is elérték. Nagy Enikő *Informatikai kompetenciák az óvodapedagógus-képzésben* című tanulmányában a képzés során elsajátítandó tananyagok három fő csoportját (számítástechnikai alapismeretek, alkalmazói rendszerek, az óvodai munkát segítő informatikai alkalmazások) mutatja be. Jól látható, hogy a megszerzett és az informatikai kompetenciák, melyek fejlesztése az óvodapedagógusok számára sem elhanyagolható, együttesen járulnak hozzá az óvodai foglalkozásokon megjelenő interaktív oktatóprogramok és a számítógép, mint tanítási-tanulási eszköz magas szintű alkalmazásához. Tovább haladva az informatikai, technikai innovációk útján, Pasaréti Otília tanulmányából olyan robotokat ismerhetünk meg, melyek az oktatás világában hasznosíthatóak. A sokrétűen felhasználható Bee-Bot és más robot társai az óvodai tanítás és tanulás egy újabb dimenzióját nyitották meg, a külön-

böző állapotmába bújtatott gépek pedig nem csak a gyerekeknek okoznak örömet, hanem a pedagógusoknak is. A kötet a lektor, Tölgyesi József külön fejezetet alkotó beszámolójával zárul, melyből nem csak a kötethez kapcsolódó konferencia sokszínűségéről kapunk képet, hanem arról is, hogy e tanulmánygyűjtemény milyen magasan kvalifikált szakmai keretek között jött létre.

A magyarországi és közép-európai óvóképzés alapításának 175. évfordulójának állít emléket ez a kötet, mely híven tükrözi az előszavában kitűzött elsődleges célját. A múltunkban megtalálható értékek, ezek megőrzésének és átadásának szándéka vezérelte a szerzőket tanulmányaik elkészítésekor, melynek köszönhetően számos tanulmányban mély szintű kutatások eredményeibe, valamint a következő évtizedek óvodapedagóguskutatásainak meghatározó csomópontjaiba kaphattunk betekintést.

Jegyzetek

- 1 „Az első magyar nyelvű egyesületi óvóképző 1837-ben nyitotta meg kapuit Tolnán, majd 1843 őszén Pesten folytatta működését.” KURUCZ Rózsa (szerk.) (2013): *Hidak és párhuzamok – A 175 éves Közép-Európai és Magyarországi Óvóképzés Történetében*, PTE Ilyés Gyula Kar, Szekszárd.
- 2 Bezerédj Amália (1804-1837) Flóri könyvével első, aki a magyar irodalomban a gyermekvilággal foglalkozik. 1837-ben bekapcsolódott a tolnai óvóképző megszervezésébe.
- 3 Gróf Festetics Leó (1800-1887) felkarolta az 1830-as években kibontakozó óvodamozgalmat. Tolnán telket és házat adományozott egy kisdédóvó intézet megnyitására, amely 1836-ban nyílt meg.
- 4 Lásd. BÁRDOSSY Ildikó – DUDÁS Margit – PETHÓNÉ NAGY Csilla – PRISKINNÉ RIZNER Terézia (2002): *A kritikai gondolkodás fejlesztése – Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.